

УДК 378: 330.59, 336.2

JEL Classification: I28, H52, I22

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2025.13\(46\).2.142-148](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2025.13(46).2.142-148)

О.В. Григораш, доц., канд. екон. наук
Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро, Україна

Розвиток системи вищої освіти України: кількісні та фінансові аспекти

Відповідно до поставленої мети, у роботі проведено оцінку тенденцій розвитку вищої освіти України на основі аналізу кількісних показників. У дослідженні використано дані Реєстру суб'єктів освітньої діяльності Єдиної державної електронної бази з питань освіти.

Аналіз показав, що кількість закладів вищої освіти, у яких здійснюється підготовка здобувачів рівня бакалавра, магістра та доктора філософії, зменшувалася протягом 2020–2022 рр., а з 2023 р. почала зростати. Разом із тим, кількість здобувачів освіти продемонструвала тенденцію до зростання протягом 2020–2023 рр. З 2024 р. спостерігається зменшення чисельності контингенту. Аналіз контингенту здобувачів вищої освіти в Україні за рівнями освіти показав, що з 2023 р. у статистичних даних уперше було оприлюднено інформацію про кількість здобувачів освіти за рівнями доктора філософії та доктора наук. На тлі зменшення кількості бакалаврів і магістрів через уведення норми щодо необхідності здобуття освіти вищого рівня, ніж раніше здобутий, саме завдяки аспірантам контингент здобувачів не зазнав різкого скорочення. Розглядаючи розподіл контингенту між закладами за ознакою масштабу у 2020 р. та у 2025 р., можна відзначити, що основні зміни відбувалися саме у ЗВО державної форми власності. Збільшилися кількість дуже великих ЗВО (з контингентом понад 20 тис. осіб) та контингент у них, кількість великих ЗВО (з контингентом 10–20 тис. осіб) та середніх ЗВО (5–10 тис. осіб). Спостерігається скорочення кількості невеликих ЗВО (1–5 тис. осіб). При цьому кількість дрібних освітніх закладів (до 1 тис. осіб) зросла вдвічі.

Аналіз розподілу місць державного замовлення між ЗВО різних форм власності показав, що у ЗВО комунальної форми власності кількість місць державного замовлення залишалася відносно стабільною протягом аналізованого періоду. Варто зазначити значне скорочення державного замовлення у державних вишах. І хоча у приватних вишах кількість бюджетних місць значно менша порівняно з обсягами державних вишів, кількість державного замовлення щороку подвоюється.

вища освіта, контингент здобувачів, мережа ЗВО, суб'єкти освітньої діяльності, державне замовлення.

Постановка проблеми. За останні п'ять років перед вищою освітою України постало кілька викликів, які тією чи іншою мірою вплинули на організацію освітнього процесу. Не встигли студенти оволодіти навчанням від наслідків Covid-19, який змусив їх залишити аудиторії та навчатися онлайн у 2020 р., як у 2022 р. розпочалася повномасштабна війна і відсутність облаштованих приміщень укриття та одночасні перебої в електропостачанні ще більше послабили доступ здобувачів до освітніх послуг.

З одного боку, державна політика спрямована на підвищення якості надання освітніх послуг, зокрема, посиленням вимог до акредитації освітніх програм, наукової атестації ЗВО, збільшенням видатків на підготовку фахівців. З іншого боку, підвищення вимог до вступу як-то мінімальний конкурсний бал, ціни на навчання, тощо не сприяли залученню молоді до вступу до українських вишів. Із школярів, які виїхали за кордон з початком воєнних дій, в Україну повернулася незначна частина. Студенти, які на момент початку воєнних дій, були за межами країни, не планують повертатися у країну для продовження навчання в магістратурі.

Виникає необхідність оцінки кількісних показників розвитку вищої освіти та її фінансового забезпечення в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями недосконалого розвитку системи вищої освіти в Україні опікується кожний науковець, який працює у вищій

школі. Особливої актуальності проблема розвитку вищої освіти набуває в умовах воєнного часу.

Зокрема, С. Ніколаєнко наголошує на необхідності удосконалення механізму фінансування закладів вищої освіти, припинення практики штучного регулювання діяльності закладів вищої освіти, зокрема запровадження єдиного іспиту для вступу в магістратуру, аспірантуру, тощо [4].

З іншого боку, група авторів В. Кремень, В. Луговий, П. Саух та Ж. Таланова [3] приходять до висновку про потребу в оптимізації національної мережі ЗВО з огляду на домінування малопотужних закладів

Натомість В. Бахрушин називає проблемою мережі ЗВО України не наявність малих закладів, а відсутність або недостатню частку великих ЗВО (за європейськими мірками) [1].

Нестачу студентів відчувають й інші країни. Наприклад, у Великобританії загальна кількість студентів у 2023-2024 рр. становила 2,9 млн студентів, що на 1,1% менше, ніж у 2022-2023 рр. Це перше зменшення загальної кількості студентів з 2014-2015 року [9].

Тенденція до скорочення контингенту здобувачів спостерігається також у країнах Європи, де реалізується нова політика щодо залучення «талантів», щоб залишатися привабливим для студентів із третіх країн [8].

У США також очікується скорочення кількості студентів на 15% у період 2025-2029 рр. [6] На фоні посилення вимог до вступу українська система вищої освіти навряд чи витримає конкуренцію з європейськими вишами.

Аналіз висновків 6-го Глобального опитування IAU з інтернаціоналізації вищої освіти [7] дає змогу оцінити перелік учасників опитування (дослідження). Значна частина респондентів - заклади освіти з контингентом до 10 000 студентів (58%), причому питома вага закладів з контингентом менше 1000 осіб – 13%. В основному ці заклади освіти надають освітні послуги на трьох освітніх рівнях: бакалавр, магістр, доктор філософії.

Недостатньо дослідженим залишається питання оцінки розвитку системи вищої освіти України, а саме розподіл закладів за масштабами діяльності, та оцінка рівня її фінансового забезпечення. Це обумовило вибір теми і мети дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка тенденцій розвитку вищої освіти України на основі аналізу кількісних показників.

Досягнення мети передбачає виконання таких завдань:

1. Оцінити тенденції та особливості розподілу контингенту здобувачів освіти між суб'єктами освітньої діяльності різних форм власності.

2. Оцінити кількість суб'єктів освітньої діяльності та контингент здобувачів освіти за ознакою масштабу ЗВО.

3. Проаналізувати розподіл місць державного замовлення між ЗВО різних форм власності.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо динаміку зміни контингенту здобувачів освіти в українських вишах (табл. 1). Аналіз проведено на основі даних ЄДБО щодо кількості суб'єктів освітньої діяльності та здобувачів освіти рівня бакалавра, магістра, доктора філософії, доктора наук, що отримують освітні послуги.

Дані таблиці 1 свідчать про зростання як кількості суб'єктів освітньої діяльності, так і чисельності здобувачів освіти. Пік зростання показників припадає на 2023 рік. Найбільш чисельну групу становлять державні заклади вищої освіти, де у 2023 році навчалася понад 1 млн здобувачів. Другою за чисельністю є група приватних ЗВО, яких майже втричі менше за кількістю, ніж державних, і у 8 разів менше за контингентом. Відносно стабільний рівень розвитку демонструють комунальні суб'єкти освітньої

діяльності. Їх кількість є сталою, а динаміка чисельності здобувачів освіти відповідає загальним тенденціям, характерним для державних і приватних закладів.

Таблиця 1 - Кількість суб'єктів освітньої діяльності та контингент здобувачів вищої освіти в Україні у 2020-2024 рр.

Рік	Форма власності							
	Державна		Комунальна		Приватна		Всього	
	Здобувачів	ЗВО	Здобувачів	ЗВО	Здобувачів	ЗВО	Здобувачів	ЗВО
2020	870 906	308	20 773	40	95 450	165	987 129	513
2021	862 237	279	20 786	41	96 033	159	979 056	479
2022	914 552	270	22 276	40	102 453	155	1 039 281	465
2023	1 014 585	439	24 199	41	120 401	143	1 159 185	623
2024	904 206	425	23 373	39	113 880	150	1 041 459	614

Джерело: складено автором на основі даних [5].

З метою з'ясування завдяки чому відбулося зростання кількості здобувачів освіти у воєнний час розглянемо контингент у розрізі освітніх рівнів (табл. 2).

Таблиця 2 - Контингент здобувачів вищої освіти в Україні за рівнями освіти у 2020-2024 рр.

Рік	Рівень освіти			Всього
	Бакалавр	Магістр	Доктор філософії/мистецтв	
2020	728 031	259 098		987 129
2021	712 227	266 829		979 056
2022	729 506	309 775		1 039 281
2023	781 014	330 188	47 983	1 159 185
2024	733 366	253 766	54 327	1 041 459

Джерело: складено автором на основі даних [5].

Слід зазначити, що починаючи з 2023 року, у статистичних даних вперше оприлюднюється інформація про кількість здобувачів освіти за рівнями доктора філософії та доктора наук. Контингент бакалаврів у 2024 році різко зменшується порівняно з 2023 роком. Погіршення умов життя (обстріли, перебої з електропостачанням, підвищення вимог до вступу - зокрема, встановлення мінімального конкурсного балу на низку спеціальностей, зростання вартості освітніх послуг через індикативну собівартість тощо) спонукали значну частину української молоді до виїзду за кордон. За даними відкритих джерел, за межами країни перебувають близько 2,1 млн українських дітей, з яких лише 358 тис. зафіксовані у системі освіти України. Зокрема, лише 25 тис. учнів одинадцятих класів навчаються дистанційно в українських школах [2].

Зростання кількості здобувачів ступеня освіти магістр у 2022–2023 роках пов'язане з наданням здобувачам освіти денної форми навчання права на відстрочку від призову на військову службу. Внаслідок уточнення законодавчої норми щодо необхідності здобуття освіти вищого рівня, ніж раніше здобутий, у 2024 році спостерігається зменшення кількості студентів, які вступили до магістратури. Значна частина студенток, які виїхали за кордон, завершила бакалаврат в Україні, а магістерські програми обрала вже в іноземних закладах вищої освіти.

Кількість здобувачів освіти рівня доктора філософії та доктора мистецтв поки що залишається невеликою, однак демонструє тенденцію до зростання у 2023–2024 роках. У найближчій перспективі прогнозується скорочення контингенту здобувачів вищої освіти, що, своєю чергою, може призвести до зменшення кількості суб'єктів освітньої діяльності - так званої оптимізації мережі ЗВО.

Повернемося до аналізу чисельності суб'єктів освітньої діяльності та розглянемо їх у розрізі форм власності (табл. 3).

Таблиця 3 - Кількість суб'єктів освітньої діяльності та контингент здобувачів освіти за ознакою форми власності та масштабу у 2020 р. та 2024 р.

2020 р.	Форма власності							
	Державна		Комунальна		Приватна		Всього	
	Контингент	ЗВО	Контингент	ЗВО	Контингент	ЗВО	Контингент	ЗВО
>20 тис.	69 246	3					69 246	3
10-20 тис.	165 499	13			10 348	1	175 847	14
5-10 тис.	269 040	42	7 070	1	6 260	1	282 370	44
1-5 тис.	329 626	112	5 617	4	47 424	18	382 667	134
< 1 тис.	37 495	138	8 086	35	31 418	145	76 999	318
Всього	870 906	308	20 773	40	95 450	165	987 129	513
2024 р.	Форма власності							
	Державна		Комунальна		Приватна		Всього	
	Контингент	ЗВО	Контингент	ЗВО	Контингент	ЗВО	Контингент	ЗВО
>20 тис.	104 104	4					104 104	4
10-20 тис.	201 304	16			12 465	1	213 769	17
5-10 тис.	332 164	51	7 919	1	24 325	4	364 408	56
1-5 тис.	233 757	81	7 830	5	39 928	17	281 515	103
< 1 тис.	32 877	273	7 624	33	37 162	128	77 663	434
Всього	904 206	425	23 373	39	113 880	150	1 041 459	614

Джерело: складено автором на основі даних [5].

Порівнюючи мережу українських ЗВО протягом останніх п'яти років, необхідно зауважити, що основні зміни відбувалися саме у суб'єктів освітньої діяльності державної форми власності. Як уже зазначалося, комунальні ЗВО характеризуються стабільністю. Приватні ЗВО демонструють розвиток: у найбільшому приватному закладі — Приватному акціонерному товаристві «Вищий навчальний заклад “Міжрегіональна Академія управління персоналом”» — контингент здобувачів освіти зріс майже на 20%, кількість закладів із контингентом від 5 до 10 тис. осіб зросла до чотирьох, а разом із цим пропорційно збільшилася кількість студентів у них. Зменшилася також кількість невеликих приватних суб'єктів освітньої діяльності з контингентом до 1000 осіб. Загалом спостерігається тенденція до укрупнення мережі приватних закладів вищої освіти (рис. 1).

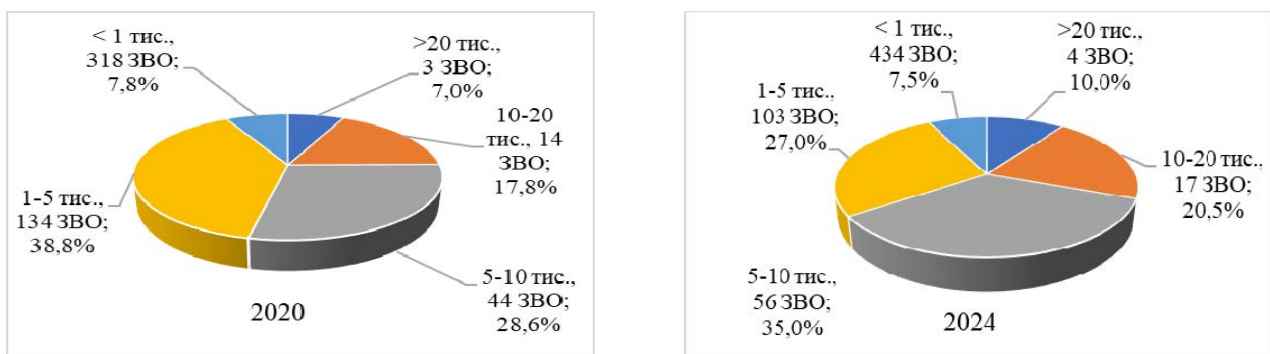

Рис. 1 - Розподіл контингенту здобувачів вищої освіти між суб'єктами освітньої діяльності (за ознакою масштабу) у 2020 р. та 2024 р.

Джерело: побудовано автором на основі даних [5].

На наступному етапі аналізу необхідно визначити із чим пов'язана динаміка змін у кількості суб'єктів освітньої діяльності державної форми власності та контингенту здобувачів. Головною особливістю державних вишів завжди виступала можливість

вступу на місця державного замовлення для здобувачів освіти. Протягом останніх 8 років умови прийому до ЗВО змінюються у бік посилення вимог не лише до здобуття бюджетних місць, але і до вступу в цілому. Проаналізуємо розподіл місць державного замовлення між ЗВО різних форм власності (табл. 4).

Таблиця 4. Розподіл місць державного замовлення між суб'єктами освітньої діяльності різних форм власності у 2020-2024 рр.

Рік	Державне замовлення у ЗВО			Всього		Видатки	
	Державна	Комунальна	Приватна	Здобувачів	У т. ч. держ.замовл.	млн. грн.	млн. дол.
2020	329 020	9 868	6	987 129	338 894	26 526,8	930,8
2021	338 125	9 993	53	979 056	348 171	31 750,0	1 158,8
2022	369 346	10 137	293	1 039 281	379 776	29 375,4	720,0
2023	384 509	10 206	688	1 159 185	395 403	30 468,5	782,7
2024	348 551	10 169	1 017	1 041 459	359 737	35 763,3	850,7

Джерело: складено автором на основі даних [8].

Стабільність обсягу державного замовлення на підготовку фахівців спостерігається лише у комунальних закладах освіти. Необхідно зазначити факт наявності державного замовлення на підготовку фахівців у приватних ЗВО. Кількість бюджетних місць, хоч і незначна у порівнянні з комунальними, а тим більше з державними суб'єктами освітньої діяльності, привертає увагу своєю динамікою. Прогнозується збереження тенденції до зростання обсягу державного замовлення у приватному секторі вищої освіти.

Державні виші, як і має бути, займають лідируючі позиції за обсягами державного замовлення. Кількість бюджетних місць зростала протягом 2020–2023 рр., однак у 2024 році скоротилася майже на 36 тис., зокрема з 348,5 тис. місць — 18,7 тис. становить держзамовлення на підготовку аспірантів, що є ще одним доказом скорочення кількості бюджетних місць.

Обсяг видатків на підготовку фахівців демонструє зростання в національній валюті, хоча у доларовому еквіваленті залишається нестабільним. Видатки у розрахунку на одного здобувача освіти зростають, що є позитивною характеристикою розвитку вищої освіти. Водночас це може супроводжуватися зростанням вартості освітніх послуг для студентів, які навчаються за рахунок приватних коштів, особливо в умовах зменшення кількості бюджетних місць.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати дослідження свідчать про динамічні зміни у системі вищої освіти України протягом 2020–2024 рр. Спостерігається нарощування кількості суб'єктів освітньої діяльності, а також загалом позитивна динаміка кількості здобувачів освіти до 2023 р., після чого відбувається спад. Важливим чинником стабілізації загального контингенту стало зростання кількості аспірантів, на тлі скорочення контингенту бакалаврських і магістерських програм. Зміни у структурі закладів за масштабами демонструють укрупнення державних суб'єктів освітньої діяльності, водночас із зростанням кількості дрібних освітніх закладів. Розподіл державного замовлення також зазнав трансформацій: стабільність у комунальних закладах, суттєве скорочення у державних та поступове збільшення у приватних.

Ці тенденції вказують на реалізацію курсу на реформування мережі ЗВО, а саме, на укрупнення вишів. Дослідження переваг і загроз такого укрупнення потребує додаткового аналізу.

Список літератури

1. Бахрушин В. Є. Модернізація мережі закладів вищої освіти України: деякі євроінтеграційні аспекти. *Освітня аналітика України*, 5(26), 2023, 112-125. <http://.org/10.32987/2617-8532-2023-5-112-125> (дата звернення: 10.05.2025).
2. Волошин, М. Понад 1,7 мільйона учнів втратили зв'язок з офіційною системою української освіти: причини. *Новини освіти*, 2025. URL: https://24tv.ua/education/navchannya-ukaryintsiv-za-kordonom-skilki-uchniv-vtratile-zvyazok_n2796419. (дата звернення: 10.05.2025).
3. Кремень, В. Г. Модернізація мережі, укрупнення закладів вищої освіти - ключове завдання стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки: За матеріалами виступу на круглому столі «Стратегія розвитку вищої освіти України в умовах надзвичайних ситуацій та криз воєнного стану. Розбудова мережі закладів вищої освіти України», 23 вересня 2024 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 6(2), 1-4. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6212>.
4. Ніколаєнко, С. М. Про шляхи майбутнього розвитку вищої освіти України: від слів до діла. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 6(2), 2024, 1-7. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6201>.
5. Реєстр суб'єктів освітньої діяльності. Єдина державна електронна база з питань освіти. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/opendata/educators/> (дата звернення: 10.05.2025)
6. Giorgio Marinoni, Siro Bartolome and Pina Cardona. Internationalization of Higher Education: Current Trends and Future Scenarios. *International Association of Universities*, 2024, 100 p. URL: https://www.iau-aiu.net/IMG/pdf/2024_internationalization_survey_report_digital.pdf (дата звернення: 10.05.2025).
7. Higher Education Faces Challenges: Rising Costs, Declining Enrollment, and Equity Issues. *Insight Into Academia*. 2024. URL: <https://www.insightintodiversity.com/higher-education-faces-challenges-rising-costs-declining-enrollment-and-equity-issues/> (дата звернення: 10.05.2025).
8. Michael Gaebel and Thérèse Zhang. TRENDS 2024. European higher education institutions in times of transition. *European University Association*, 2024, 100 p. URL: <https://www.eua.eu/publications/reports/trends-2024.html> (дата звернення: 10.05.2025).
9. Paul Bolton Higher education student numbers. *Commons Library*, 39 p. URL: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7857/CBP-7857.pdf> (дата звернення: 10.05.2025).

References

1. Bakhruhyn V. Ye. (2023). Modernization of the network of higher education institutions of Ukraine: some European integration aspects. *Osvitnia analityka Ukrainy*, 5(26), 112-125. <http://.org/10.32987/2617-8532-2023-5-112-125> [in Ukrainian]
2. Voloshyn, M. (2025). More than 1.7 million students lost contact with the official system of Ukrainian education: reasons. *Novyny osvity*, https://24tv.ua/education/navchannya-ukaryintsiv-za-kordonom-skilki-uchniv-vtratile-zvyazok_n2796419 [in Ukrainian]
3. Kremen, V. H. (2024). Modernization of the network, consolidation of higher education institutions is a key task of the strategy for the development of higher education in Ukraine for 2022-2032. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*. 6(2), 1-4. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6212>.
4. Nikolaienko, S. M. (2024). On the ways of future development of higher education in Ukraine: from words to actions. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*, 6(2), 1-7. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6201>.
5. Register of educational entities (2025, May, 10.). *Yedyna derzhavna elektronna baza z pytan osvity*. <https://registry.edbo.gov.ua/opendata/educators/> [in Ukrainian]
6. Giorgio Marinoni, Siro Bartolome & Pina Cardona (2024). Internationalization of Higher Education: Current Trends and Future Scenarios. *International Association of Universities*. https://www.iau-aiu.net/IMG/pdf/2024_internationalization_survey_report_digital.pdf [in English]
7. Paul Bolton (2025). Higher education student numbers. *Commons Library*. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7857/CBP-7857.pdf> [in English]
8. Higher Education Faces Challenges: Rising Costs, Declining Enrollment, and Equity Issues (2024). *Insight Into Academia*. <https://www.insightintodiversity.com/higher-education-faces-challenges-rising-costs-declining-enrollment-and-equity-issues/> [in English]
9. Michael Gaebel and Thérèse Zhang (2024). TRENDS 2024. European higher education institutions in times of transition. *European University Association*. <https://www.eua.eu/publications/reports/trends-2024.html> [in English]

Olha Hryhorash, Associate Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

University of Customs and Finance, Dnipro, Ukraine

Development of the Higher Education System in Ukraine: Quantitative and Financial Aspects

According to the objective, the study evaluates the trends in the development of higher education in Ukraine based on the analysis of quantitative indicators. The research uses data from the Register of Subjects of Educational Activity of the State Electronic Database on Education.

The analysis showed that the number of higher education institutions (HEIs) offering bachelor's, master's, and PhD programs decreased during 2020–2022, but began to grow again from 2023. At the same time, the number of students showed an increasing trend during 2020–2023. Since 2024, there has been a decrease in the number of students. The analysis of student enrollment in higher education by education level revealed that, starting from 2023, statistical data began to include information on the number of students at the Doctor of Philosophy and Doctor of Science levels. Against the context of a decrease in the number of bachelor's and master's degree holders due to the introduction of a requirement to obtain a higher level of education than previously attained, the number of applicants did not experience a sharp decline, mainly due to postgraduate students. When comparing the distribution of students among institutions by size in 2020 and projected for 2025, it is clear that the most significant changes have occurred in state-owned HEIs. The number of very large institutions (with over 20,000 students) and their enrollment have increased, as has the number of large (10,000–20,000 students) and medium-sized (5,000–10,000 students) HEIs. A decrease is observed in the number of small institutions (1,000–5,000 students). At the same time, the number of very small HEIs (up to 1,000 students) has doubled.

The analysis of the distribution of state-funded places among HEIs of different forms of ownership revealed that the number of state-funded places in municipally owned institutions remained relatively stable during the analyzed period. A significant reduction in state-funded places was observed in state universities. Although private HEIs still have significantly fewer state-funded places compared to public ones, the number of such places in private institutions has doubled each year.

higher education, student enrollment, HEI network, educational activity subjects, state-funded places.

Одержано (Received) 14.05.2025

*Прорецензовано (Reviewed) 22.05.2025
Прийнято до друку (Approved) 26.05.2025*